ВИДАВНИЦТВО ТОВАРИСТВА „ПРОСЬВІТА“.

Ч. 306. **1905.** Книжочка II.

НА ЗИМОВІ ВЕЧЕРІ.

Ціна 20 сот.

За попередним надісланєм гроший

в Товаристві „Просьвіта" у Львові (ринок ч. 10.) можна дістати:

I. Книжки для народу.

29. Старий Ефрем, Н. Устияновича	20	сот.
32. Роскази про небо і землю	24	„
33, 34. Роскази про сили природи, ч. I. і II. по	20	„
36. Оповіданє о житю св. Бориса і Глїба	20	„
37. Житє Т. Шевченка	28	„
38. Повістки для дїтей	30	„
39. Що то таке провізория?	16	„
51. Зьвірята шкідливі і пожиточні	40	„
55. На досьвітках	24	„
64. Лен і коноплї	28	„
67. Житє св. великомученика і лїкаря Пантелеймона	20	„
71. Про живоплоти і лїси	20	„
75. Вен'ямін Франклїн	12	„
89. Дрібна птиця господарска	20	„
122. Серед ледового моря. В. Чайченка	30	„
132. Іван Котляревский. В. Чайченка	20	„
145. З житя Якова Кука, розказав К. Селецкий	20	„
147. Фінляндия і Сахара, В. Чайченка	24	„
151. Про холеру	12	„
152. Дещо про землю	20	„
154. Про польові пошкоди	12	„
159—160. Про книги ґрунтові	60	„
161. Маркіян Шашкевич	20	„
167. Ганс Еґеде	20	„
168. З Маркіянової спадщини	30	„
169—170. Про каси позичкові і щадниці	30	„
183. Про ґрунтовий катастер	10	„
208—209. Як ходити коло хорих	50	„
210. Новий процес цивільний	40	„
211. О нових податках особистих	40	„
214. Добра порада	12	„
215—216. У пятьдесяту річницю знесеня панщини	50	„
217—218. Образ тьми і сьвітла	40	„
219—220. Про обірник і иньші навози	40	„
221—222. Сотні роковини народного письменьства	32	„
223. Богдан Хмельницкий. Часть II.	24	„
232—233. Приписи для оглядачів худоби і мяса	40	„
234—235. Богдан Хмельницкий, ч. III.	50	„
240. Спілки для ощадности і пожичок	40	„
241. Ярема. Оповіданє з запорожского житя	25	„
242. Ради і перестороги для хлїборобів	25	„
243—244. Книжка приказок	40	„
246—247. Юр. Федькович. Фармазони і поезиї	40	„
251—252. Русь-Україна і Московщина	60	„
253. Про житє і дїяльність Олександра Кониського	25	„
254. Горить	40	„

В. Майданскі

НА ЗИМОВІ ВЕЧЕРІ.

ОПОВІДАНЯ.

Золотий кухоль — Григорія Коваленка.

Вірність — Бєрншерна Бєрнзона.

Коштом і заходом Товариства „Просьвіта“.

У ЛЬВОВІ, 1905.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарского.

ЗОЛОТИЙ КУХОЛЬ.

Оповіданє Григорія Коваленка.

I.

Три товариші, Ярема, Данило та Хома, виїхали на човнах ловити рибу, щоб завтра продати її на місті. День був погідний, сонечко припікало, вода стояла тихо, — хиба сколихне її яка рибка. Товариші поваґом махали веслами і співали: „Гей там за-а Дуна-єм, та за тихим Дунаєм...“ І голосно розносила ся пісня над тихою, як скло, водою. Високі, темні береги схилили ся над рікою. Висше понад берегами зеленів гай, а з него доносило ся пташине щебетанє.

„Подай перевіз, та подай перевіз!“ — кликали рибаки. Ось уже човни доплинули до того місця, де ріка повертає колесом, а в самім куточку стоїть зелена верба, спустивши довгі пасма-віти аж у воду.

— Чи тож будемо мати що везти завтра на місто? — озвав ся Ярема.

— Хто-хто, а Данило буде мати! — сказав Хома.

— Хиба я чарівник який? — спитав Данило, усьміхаючись.

— Чарівник, чи ні, а тобі щастить! — знов сказав Хома. — Ну, ось нехай побачимо, вертаючись. Ти довго будеш?

— Як буде смеркати! — кликнув Данило, налягаючи на весла і відпливаючи від товаришів. — Нехай вам щастить! — кликнув він ще раз.

Товариші роз'їхали ся: Данило поплив далї, Ярема пристав коло тої верби, що схилила ся у воду, а Хома повернув за острів.

Сї рибаки давно вже товаришували. Они виростали сусїдами, батьки їх також були рибаками. Як хлопцї вже повиростали, то Хома пішов кудись на заробітки, найняв ся десь у містї, на чужій сторонї. А Ярема та Данило не кидали рибальства, помагали своїм батькам. Як батьки померли, товариші ще кріпше держали ся купи, бо знали, що вкупі і заробляти красше і жити легше. Они вже й поженили ся. Коли ось вернув ся до рідного хутора й Хома. Але як він змарнїв та постарів! Товариші були єму дуже раді, прийняли до свого гурту. І тодї вже всї троє вкупі рибалчили, а коли треба — помагали один одному. Бувало й так, що Ярема та Данило заберуть свої жінки на човни і пливуть усї пятеро на трьох човнах, співають піснї, жартують. Весело тодї йшла робота! Хома був дуже радий, бо мабуть він, бідний, зазнав не мало лиха, ходивши по сьвітї. Тілько єму й радощів було, коли зійде ся з товаришами та з їх жінками; сам він був нежонатий, мати недавно вмерла, а батько вже давно, і жив він у своїй хатї, але здебільшого сидів і харчував ся у Данила та в Яреми. Нераз бувало,— Хома тихенько зітхне та зажурить ся, дивлячись на їх щастє; але тодї знов, щоб відігнати сумні думки, почне жартувати або оповідати про свої мандрівки та пригоди.

І якось єму не щастило в рибальстві. Чи тим, що він відвик, чи така вже єго доля була, про се він не

знав. Але товариші єму помагали в роботї, а дякуючи їм, він уже завів добрі прилади, справив гарний човен, відновив хату і думав уже про те, щоб зібрати ще трохи гроший, та знайшовши добру пару, одружити ся.

Завидно єму було, що Данилови „щастить": у него й риба красше ловить ся, і купують її на містї красше. Та й від батька єму перейшло добре хозяйство і поле; що коли й не заробить на рибі, то працює собі на поли, — все-ж, мовляв, хлїб не купований. До того ще й жінка Данилова принесла від свого батька і грошенят і худобу.

І не раз Хома думав, — чого то доля так не рівно дїлить добро і щастє!

II.

Хома та Ярема плинули до дому, бо вже вечоріло. Данила не було, — мабуть єму добре ловила ся риба, що не поспішає вертати ся. Товариші були сумні: на завтра нема чого везти на продаж, — самий дрібязок, хиба тілько юшки наварити.

Над рікою було тихо, як і в день, але ще душнійше. Піт котив ся з голов у рибаків, дихати було важко. Давно вже дощу не було; коли-б він пройшов, то хоч легше було-б дихати. Дивить ся Ярема на північ на небо, а там підіймає ся чорна хмара.

— Мабуть дощ надходить! — кликнув Ярема.

Оглянув ся Хома, придивив ся та й каже:

— Хмара дощева: і блискавка миготить.

Хмара швидко росла, захопила вже трохи не половину неба. Блискавка що-разу перерізувала її здовж

і поперек і сліпила очи. Загремів грім. Але в повітрі ще було так само тихо і душно.

Товаришів наздогнав Данило.

— А гей, хлопці! — кликнув він, — поспішайте до дому, бо онде, бачите, яке надходить!

Хома озвав ся:

— А ти може-б і до ранку бовтав ся, коли-б не надходило! Чи богато наловив?

Данило підплив близше і сказав:

— Дивіть ся, яка щука-риба до мене впіймала ся! — Він витяг з човна і показав щось темне.

— Кухоль (чарка)?! — кликнув Ярема.

— Кухоль, — каже Данило, — та ще й золотий.

— Невже? — здивували ся товариші.

— Я ось тут прошкрабав трошки, так золотий.

— Деж ти єго видобув?

— На самісенькім дні. Мабуть колись із него пани вино пили, та може під час війни або у бурю човен перекинув ся, і таке добро опинило ся на дні, і лежало там, аж поки я вигріб єго.

— Ну і щасливий ти! — кликнув Ярема. — Ти мабуть таке слово знаєш!

Хома аж тремтить з досади, що не єму дістала ся така знахідка.

— А дай, я подивлю ся! — сказав він, підпливаючи до Данилового човна.

Данило кинув кухоль у свій човен і кликнув:

— У хаті роздивиш ся, а тепер нема часу! Ще нас тут буря потопить, коли не втечемо!

Данило махнув веслами і швидко покинув товаришів; над рікою несла ся пісня з єго могучих грудий; але пісню що-разу перепиняв грім.

— І на що єму таке щастє? — сказав Хома. — У него й так усякого добра доволї... Коли-б менї... О, тодї-б зараз...

Хома зітхнув і замовк. Мовчав і Ярема. Але трохи згодом Хома знов почав:

— Нехай би він той кухоль віддав нам. Ми-б продали єго в містї, подїлили-б ся, а Данилови до віку дякували-б... А то аж сердито на лукаву долю: богатому, мовляв, і чорт дїти колише...

Подув вітрець, ріка немов почорнїла. Але знов затихло. Тодї вітер, нїби пробуючи своєї сили, сїпнув дужше, а тодї вже дмухнув так, що човни дуже захитали ся, ріка зашуміла, з гаю, з над берега, посипало ся листє і сухі гильки. На небі так гремїло, стукало й тріщало, що, здавало ся, небо зараз розвалить ся і впаде на ріку і на високі, каменисті береги. Товариші знали, що під таку бурю трудно вдержати ся на човнах на рїцї, і поспішали, щоб доїхати до дому, поки буря розходить ся найдужше, або хоч доїхати до такого місця, де можна пристати човном до берега; бо саме тут, де они плинули, береги були каменисті і круті, коло берега було богато острого каміня; рибаки бояли ся, щоб не порозбивало човнів о те камінє, і через те держали ся серед ріки.

На воду почали падати великі краплї дощу, — „як горобцї“. Они добре доскуляли, падаючи на шию рибакам. Але зараз полив ся такий дощ, що у рибаків скоро не було нїчого сухого. Схопила ся така буря, що хлопцї полякали ся; коли-б ще трохи-трошечки далї, — там би можна пристати, переждати лиху годину!

III.

Трудно було плинути рибакам, бо треба було плинути проти вітру. Але коли-б вітер був у бік, то було-б ще гірше: човни поперекидали-б ся або їх кинув би вітер до берегового каміня і порозбивав би.

Серед грому й бурі почув ся крик:

— Ратуйте! Поможіть! Переймайте човен!

То кричав Данило, потопаючи у фалях. Вода несла єго човен; Хома перехопив човен веслом, притягнув до себе. У човні до половини була вода, а на дні лежав золотий кухоль. Хома швидко вхопив той кухоль і кинув єго до себе в човен.

Данило бив ся з фалями, тратив остатню силу. Ось уже він близько до Хоминого човна, але надбігла фаля і покрила Данила. Знов виринула єго голова, вже як раз коло Хоминого човна. Данило простяг руку, вхопив ся за човен, човен захитав ся... Хома відчепив Данилову руку, відіпхнув єго від човна і крикнув:

— Геть! Човен перекинеш!

Хома замахнув ся веслом і ляснув ним... Ярема тремтїв з остраху... Але весло вдарило Данила не по голові, а по плечах, чи по руці... Данило сховав ся під водою; Хома швидко махнув веслами по воді і кликнув до Яреми:

— Мовчи, поділимо ся! Гайда!

Ярема мовчав, але теж махнув веслами і поплив за Хомою.

— Яремо! брате! Поможи, вирятуй! — кликав Данило. Але товариші плинули швидко і вже були далеко. Ярема почав озирати ся і був неспокійний. Хома сказав:

— Він вилізе. Він щасливий! Не бій ся, він у воді виріс...

Ярема зітхнув, хотів щось казати, але не намислив ся.

— Завтра поїдемо в місто, — озвав ся Хома, — продамо сей кухоль, а грошима поділимо ся. Рублів сто дадуть за кухоль, як думаєш?

— Дадуть більше, — відмовив Ярема.

Але єго се не веселило...

Поки доїхали до свого хутора, то буря затихла і дощ поменшав, сіяв собі помаленьку. Було вже зовсім темно. Товариші поприв'язували човни, посідали покурити. Ярема закурив люльку, викресавши огню, і дав закурити Хомі, бо в него губка змокла. Беручи від Яреми губку, Хома ворухнув ся, а Ярема якось несамохіть відхилив ся, здрігнув... Він знав тепер, що боїть ся Хоми... Почім він знає, яку думку має Хома? Може він не схоче ділити ся грошима за кухоль з Яремою, і для того... О, бодай так не думати!

Товариші забрали все з човнів і пішли в гору, на хутір.

— Як спитають тебе, — тихо сказав Хома, — де дів ся Данило, то скажи, що він заїхав ночувати до дядька, що в Лозовім хуторі. Бояв ся, скажеш, дощу та бурі, казав завтра приїде...

— Чи він живий? — спитав Ярема.

— Доси єго раки їдять, — відмовив Хома і хотів усьміхнути ся, але не з'умів. — А про те, — додав Хома, — він щасливий...

Тоді рибаки йшли вже мовчки аж до хат. Повертаючи до свого двору, Хома ще раз нагадав:

— Гляди-ж, щоб ніхто не знав! Бо як узнає хто від тебе, то...

Хома не договорив, але Ярема зрозумів, чим Хома грозив...

IV.

Як війшов Ярема в хату, то жінка сказала: Вже двічи прибігала Данилиха питати, чи ти вже дома і чому нема Данила.

Ярема був сумний і мовчав. Коли ось знов прибігла Данилиха.

— А де-ж дів ся Данило? — питає она стурбована. — Видячи таку лиху годину, я вже злякала ся. Кажи-ж бо швидче!

Ярема знехотя промовив:

— Данило не схотів їхати в таку лиху годину і ночує у дядька, в Лозовім хуторі. А я та Хома не побояли ся і поїхали собі на лиху годину. Бачиш, як мене облило? Ниточки сухої нема!

Данилиха заспокоїла ся. Данило не раз ночував у дядька, коли лучало ся запізнити ся на ріці.

Ярема казав:

— Він завтра приїде. Тілько він може ранком просто поїде в місто, щоб продати, а тоді вже й до дому.

— Добре зробив, що сховав ся від лихої години, — сказала Данилиха.

Она пішла собі.

Ярема поскидав, що було на нім мокре, і надів сухе, а тоді сів вечеряти. Але єму щось не вечеряло ся.

— Чого ти такий сумний? — спитала жінка.

Ярема здрігнув.

— Чого сумний, чого сумний, — хоч би не питала, — сказав він сердито. — Коли-б тебе випрова-

дити на ріку під таку лиху годину, то щоб ти заспівала? Ще добре, що хоч живий приїхав... От може Данила вже й на сьвіті нема...

— Він же до дядька заїхав! — сказала жінка.

— До дядька... Поплив, щоб у дядька ночувати, та чи доплив?... Може єго там буря захопила і човен перекинула...

Ярема замовк. Жінка вже не зважувала ся єго розпитувати. Він надів шапку і сказав:

— Треба ще піти на село, у людий розпитати.

Єму тяжко було сидіти в хаті, говорити з жінкою. І він пішов на село, що стояло по другім боці долини. Там зайшов він до шинку і мовчки пив, аж поки пропив усі гроші, скілько мав. Тоді вернув ся до дому, потихеньку війшов у хату, щоб не будити жінки, ляг на лаві і почав думати: „Чи живий Данило? Коли живий, то як єму дивити ся в очи? А коли мертвий... О ні, не доведи, Боже!... А як він кликав: „Яремо, брате!...“ А Хома відіпхнув єго, підняв весло та й... Що-ж се оно таке, Боже мій?

Другого дня Ярема не хотів їхати на місто. У него в голові шуміло, і він думав: „Нехай той сам продає кухоль, нехай єму і гроші всі, цур єму... Але хиба я тим верну те, що пропало? І невже пропало і вернути не можна?“

Ярема пішов до човна, сїв і поплив собі. Він не знав, де дїти ся, але добре знав, що не хотів би стрічати ся з Хомою; — бояв ся єго.

Але они стрінули ся.

Хома теж плив на човнї, був сумний і похмурий. Довго они їхали мовчки. Хотїли говорити, бо тяжко було мовчати: але ні один не зважив ся промовити

слово. Они зрозуміли, що їм тяжко бути вкупі. До того ще Ярема бояв ся Хоми.

V.

Хома, як вернув ся вчера до дому, не заходив у хату, пішов у шопу, сховав там той кухоль і сам ляг на соломі. Але він не спав усю ніч. Спершу він бояв ся, що виявить ся єго вчинок, коли Данило живий, або коли Ярема розповість. Він схопив ся, хотів бігти до Яреми, щоб сказати: „На тобі сей кухоль, — дарую! Та не кажи нікому про Данила!“ Постояв Хома, подумав — і не пішов. Кинув він кухоль знов у куток, а сам ляг, почав думати. Але одежа була на нім мокра, і він змерз. Встав він, знайшов десь стареньку ковдру, скинув мокру свиту, укутав ся ковдрою... Але здало ся єму, що хтось іде до шопи: туп, туп, туп... Хома злякав ся, схопив ся. Може то Данило — хоче мстити ся? Або може се Ярема, підмовивши ще кого, хоче єго вбити, щоб поживити ся тим добром... „Беріть!“ — шепоче Хома, — „беріть усе! Та визвольте мене з такого страху!“ Вийшов Хома потихеньку з шопи, послухав. Туп, туп, туп... Але нема нікого. Ні! то у него в голові так стукає... Ляг він знов, почав думати...

Він не міг сказати, що се єго совість мучить; про се він чув; але на єго думку, се дурниця. Ні. Він бачив перше всего, що зробив нерозумно, помилив ся. Він бачив, що пропав уже єго спокій, що він тепер боїть ся Данила, або єго тіни, і Яреми, і всіх. Коли не Ярема, то хтонебудь другий, довідавшись про те добро, що він мав, придушить єго, щоб поживити ся.

Бо коли Хома зробив розумно, придбавши золотий кухоль, то не менш розумно зробить і той, хто відбере кухоль, а Хому відпровадить на другий сьвіт...

Хома боїть ся зіставати ся сам, але боїть ся і йти між людий. Він бачив, що пропало товариске житє, що вже ніколи не будуть працювати они вкупі, не виїдуть усї на човнах, не заспівають пісні... Бо Данила вже нема, а Ярема... Яремі страшно, та Ярема й відверне ся від него, се він добре бачив вчера, закурюючи люльку. А самому... Скрізь самому... Тяжко!

Нї, оно-б і нетяжко; хиба мало Хома жив сам собі, тиняв ся по сьвітї? І тодї доводило ся терпіти лихо, та не таке. Хиба мало радощів дає Божий день, весела фаля на ріцї, квіточки в лузї, вітрець тепленький, Божі пташки... Але те було колись. Тепер треба думати, чи живий Данило, і що скаже він, коли живий; треба думати про той проклятий кухоль, треба бояти ся, щоб хто не вбив, не дізнав ся, треба бояти ся і Данила і Яреми, і всїх...

Вставши Хома ранком, довгенько тиняв ся коло хати та коло шопи. Він нїчого не їв від учера, не спав усю ніч, змарнів, обезсилїв.

Пішов він до ріки, сїв на човен і поїхав, — аби не стрічати ся з людьми та не сидїти в хатї. А на ріцї ото, як ми знаємо, стрінув ся він з Яремою.

Він хотїв знати, що скаже Ярема, і чи не чув він про Данила. Але Ярема мовчав, відвертав ся, нїби бояв ся, втїкав і втїк.

Хома похилив голову...

Сам один на сьвітї!... О, богато дав би Хома, щоб вернути те минуле товариске житє і тихе щастє. Але як єго вернути?

„Коли-б Данило був живий, він міг би вернути. Ох, коли-б же він був живий! Невже він умер, і єго не буде, і я тому винен? Та що-ж я тим виграв, що мені з того? За що я втратив той спокій і щастє, і товаришів, за що покинутий на сьвіті, сам один душею? До кого я пристану, і хто до мене пристане?“

Так думав Хома. — „Хиба втечи з сего краю, далеко, щоб люди мене не знали, щоб і мені ніщо не нагадувало про се... Так... Та чи не буде нагадувати? А той кухоль? Я єго вкину у воду, або подарую Яремі... Ярема не возьме, се видно...

Втечи, — думав Хома, — втечи отсе зараз, щоб уже й на хутір не вертати ся... Але там, десь далеко, куди я піду, — чи я знов зроблю так само? Щоб знов тратити спокій, втікати? — Ні, я вже так не зроблю ні за що в сьвіті! А коли так, то нащо-ж я сей раз зробив?

Так думаючи, Хома не правив веслами, і човен плив собі, куди єго несла вода. Оглянув ся Хома, — він був на тім самім місці, де вчера потопав Данило... Хома здрігнув... Похмурі скелї насунули ся з обох боків, і між темними берегами плескала ся, немов плакала, ріка.

Оглянув ся Хома, і бачить, що коло берега зза каменя виглядає човен...

VI.

„Хто се?“ — блиснула в єго голові думка, і в души похолонуло. „Може се Данило, живий та жде єго тут, причаїв ся, щоб пімстити ся? Ні, човен, здає ся, Яремин. Чого-ж він? Може хоче забрати собі кухоль,

а мене зіпхнути в воду... і веслом зверху, як я вчера...

„Ні! Коли так бояти ся що дня, то красше не жити! Нехай мене хоч і зараз убють!“

Махнув Хома з пять разів веслами і повернув до того човна. Там він побачив, що зпоміж гір до ріки біжить потічок і далї між скелями було провалє, темний, вузкий і покручений ярок.

Там було напів темно, але Хома побачив, що сидить Ярема, схилившись над кимсь другим. — Хома догадав ся, що то лежав Данило. Що-ж се оно?... Але щоб не було, Хомі байдуже! Він підплив, поставив свій човен коло Яреминого і пішов просто до них.

Ярема схопив ся і крикнув:

— Чого тобі тут треба?

Данило спинив Ярему:

— Не руш! Нехай собі!

Данило був слабий, бо вчера вибив ся з сили, і плече боліло дуже...

Він учера вже не надіяв ся виплисти, прощав ся з житєм. Фаля кинула єго, він побачив близько себе камінь, ухопив ся єго, віддихав трохи. Довго він держав ся за той камінь, поки буря трохи стихла, а тодї сяк-так переплив та переліз по каміню до берега і до сего затишного куточка, упав тут і лежав усю ніч і ранок; а тодї почув, що хтось плюскає по водї веслами, і почав кликати. То був Ярема. Він почув голос, підплив до того проваля, вийшов до Данила, плакав, просив прощеня, був невимовно радий, що Данило живий, а тепер збирав ся перевезти Данила до дому.

Хома, йдучи до них, вже не бояв ся, не тряс ся. Він не знав, як єго стрінуть, і що буде далі; та про все єму тепер байдуже. Він сказав:

— Вчера я зробив велике нещастє для тебе, для нас усіх, а може найбільше для себе. Я принесу і віддам тобі той кухоль... Але я знаю, того мало. Коли хочеш — убий мене...

Данило сказав:

— Сідай тут. Мені не треба твого кухля, — цур єму! Ти віддай єго, подаруй на бідних. Убивати тебе, або дорікати я не хочу... Я вчера глянув смерти в очи і зрозумів дещо... Про те, що між нами було вчера, я не скажу нікому.

Хома простогнав:

— Але я згубив себе... Я сам один на сьвіті...

— Се правда, — сказав Данило, — ти зробив велику помилку... Але щоб не бути одиноким, приставай знов до нашого гурту.

Помовчавши трохи, Данило знов озвав ся:

— Може довго ще не буде між нами того, що було, тої віри, спокою, щастя... Що-ж робити? В твоїй волі було те все зруйнувати, в твоїй волі і знов збудувати... Може на те підуть роки, богато років... А тепер нам час їхати до дому. Ведіть мене до човна!

Они повели Данила.

— Я сяду до Хоми в човен, — сказав Данило. Посадили єго до Хоми.

Цілу дорогу Хома віз Данила так, щоб човен не гойдав ся, немов на тім човні був найдорожший скарб Хоми.

Привезли Данила, і Хома почав ходити за ним, як за малою дитиною, доки той одужав.

Тоді взяли золотий кухоль, що стілько лиха наробив, хотіли его продати і гроші роздати на бідних.

Роздивили ся, аж той кухоль не золотий, а мідяний...

ВІРНІСТЬ.

В рівній околици моєї вітчини жило собі подруже з шістьома синами; господарило пильно на великім, але занедбанім ґаздівстві, поки нещасливий припадок не забрав чоловіка.

Лишила ся сама мати з шістьома синами та з майном, з яким не легко було їй справити ся. Та не стратила она надії. Привівши двох найстарших синів перед домовину, казала їм приречи над тілом покійного батька, що заопікують ся братами та помагати будуть матери, о скілько їм Господь додасть сили.

Сини прирекли їй се і поступали так, доки наймолодший з них не підріс. Тоді найстарший син вважав себе звільненим від даного приреченя і одружив ся з вдовою по однім ґазді, а внедовзї найблизший єму віком брат побрав ся з її заможною сестрою.

Прочі чотири брати мали тепер усім завідувати, так як доси старші брати кермували завсе ними самими.

Що правда, не мали они й відваги до сего; змалку привикли держати ся по два або й чотири разом, а чинили се тим більше, що мусіли шукати по-

мочи один у другого. Жаден з них не висказав своєї гадки, заки не довідав ся про гадку братів, ба навіть не розуміли властиво своєї власної, доки не глянули на себе. І без жадних умов усї тихо і спокійно годили ся на се, щоб доти не розлучати ся, доки жила мати.

Тимчасом сама мати бажала в дечім зміни, і удало ся їй перетягнути на свою сторону двох жонатих синів. Господарство значно уліпшено, так що вимагало тепер більше робочих сил; длятого мати постановила сплатити двох найстарших синів, а господарство подїлити між чотирох так, щоб на кождій половинї господарило по двох. Коло старої хати мала станути нова; до неї мало спровадити ся двох братів, а другі два мали остати на старім. Однак один із братів, що мали уступити з ґаздівства, мусїв би в такім разї оженити ся, бо до господарки потрібно їм було помочи. Длятого мати згадала про дївчину, котру она хотїла мати за невістку.

Сему нїхто не супротивляв ся. Але тепер заходило питанє, котра пара братів мала вибрати ся, і котрий з них мав женити ся? Найстарший заявив, що готов перепровадити ся, але женити ся нїколи не буде. і кождий з них рішучо відкинув се предложенє.

Вкінци згодили ся з матїрю, щоби дївчинї самій лишити сю справу до рішеня. Одного вечера спитала ся її мати, чи не схотїла-б она стати жінкою в єї хатї; на се дївчина радо пристала. І котрого лиш парібка собі сподобає, за сего може вийти, коли тілько схоче.

О нї, про се она ще не думала!

Алеж бо мусїла зараз сказати, бо то залежало лише від неї.

Коли так — то най буде найстарший.

Коли-ж бо за сего не може вийти, бо він не хотів женити ся.

Тоді вказала дівчина на наймолодшого.

Се видалось матери дивним. „Адже він наймолодший!“ — сказала.

Відтак сказала дівчині: „Най буде передпослідній віком!“

„Длячого як раз не середущий?“ — спитала стара.

„Певно, чому не середущий? — відповіла дівчина, — бо про него думала я весь час і тому не згадувала про него“.

Але мати вже від тоді додумала ся, длячого найстарший син відказав ся від женитьби, що він побоював ся, чи середущий і дівчина не впали одно другому в око.

Так отже середущий оженив ся з сею дівчиною, а найстарший випровадив ся з ним.

Як властиво они поділили ся господарством, про се не довідав ся ніхто з чужих, що були поза родиною, бо они працювали разом, а збіже по жнивах складали то до сеї, то до тої стодоли.

Згодом мати занедужала; она потребувала відпочивку, а дальше помочи, длятого сини згодили ся на се, щоб приймити для неї дівчину, що й так часто помагала їм в роботі.

Наймолодший мав її повідомити про се на другий день підчас згортаня листя в лїсї, бо він знав її найлїпше.

Але парібок мусїв про ню вже давно потайки думати, бо як їй про се згадував, то чинив то так

дивно, що дївчина уважала єго слова за осьвідчини і пристала на єго предложенє.

Парібкови зробило ся ніяково, він пішов найскорше до братів і розповів їм, як дивно справа випала.

Всї чотири споважнїли, і жаден не відважив ся перший промовити.

Тодї середущий, глянувши на наймолодшого, сказав єму, що певно він мусить її любити, коли зробило ся єму так ніяково.

І тодї відчув він свою долю, що мусить зістати старим парібком, бо коли оженить ся наймолодший, то вже він не може женити ся. Єму зробило ся жалко, бо і він мав любку, котра єму сподобала ся. Але супроти того вже не мож було нїчого вдїяти. Тож першим єго словом було, що тодї они будуть найпевнїйші дївчини, коли она стане господинею в їх хатї.

Заледви один з них се сказав, а вже всї брати на то пристали тай пішли, щоб поговорити про се з матїрю. Прийшовши до дому, застали матїр хорою. Мусїли отже ждати, поки мати не подужає, а коли їй не ставало лекше, тодї зібрали ся на нараду.

Підчас сеї наради заявив наймолодший, щоби не вводити жадної зміни, доки мати хора, а дївчина най лиш опікує ся матїрю. На тім стануло.

Шіснайцять лїт лежала мати хора. Шіснайцять лїт обходила хору будуча її невістка тихо й терпливо. Шіснайцять лїт сходили ся сини що вечера, а два найстарші що недїлї, щоб молити ся над ліжком хорої.

А она просила їх часто в сї тихі години, щоб не забули на ту, що її обходить. Они знали, що она думала, і прирікали їй. Она благословила свою недугу цїлих сих шіснайцять лїт, що їй позволила відчувати

материньску радість аж до послїдної хвилї. Она дякувала їм при кождих сходинах, аж раз скінчило ся все.

Коли мати вмерла, зійшло ся шістьох синів, щоб занести її до гробу. Було там звичаєм, що і жінки відпроваджували помершого до гробу, а в сїм випадку ішов цїлий хор церковний, мущини і жінки, всї, що могли йти, навіть діти: наперед дяк, співаючи, а за ним шістьох синів з домовиною, а відтак цїла громада при сумнім співі, що лунав далеко й широко.

А коли спустили домовину до гробу і шістьох синів прикрило її сирою землею, поспішили всї до церкви, де рівночасно мало відбути ся вінчанє наймолодшого сина. Така була воля братів, бо в дійсности обі події були з собою в звязи.

Там то виголосив тодїшний парох а мій уже покійний батько проповідь про вірність, а говорив з таким одушевленєм, що я, котрий зайшов там припадком, думав виходячи з церкви, що гори і море і цїла велич природи злили ся в одно.

(З норвеского).

РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ.

Вже вийшов 3-ій том „Рускої Письменности“ обіймаючий на 552 сторонах дальші

Твори Квітки-Основяненка,

а іменно повісти і казки: Перекотиполе, Божі діти, Щира любов, Пархімове снїданьня, На пущаньня як завязано, Купований розум, Підбрехач; драматичні твори: Шельменко волостний писар, Шельменко денщик, Сватаньня на Гончарівцї, Щира любов; вкінци: Листи до любезних земляків і Лист до Шевченка. Як в попередних томах так і в сїм долучені суть поясненя.

Товариство „Просьвіта“ приступило в 1904 р. до виданя „Рускої Письменности“ під редакциєю голови Товариства, проф. Юліяна Романчука. Цїль виданя — дати нашій суспільности твори найзнаменитших наших письменників по казочно дешевій цінї, щоби таким робом причинити ся як найбільше до популяризациї нашого красного письменства. Як дуймаючо давало ся відчувати таке виданє для нашої суспільности, сьвідчить про се як раз ся обставина, що 3000-ний наклад I. тому „Рускої Письменности“, обнимаючий твори Котляревского, Артемовского-Гулака і Гребінки, через час нецїлого року майже вичерпав ся. Остало ся ще кількадесять примірників і то в гарнїйшій оправі.

Доси вийшли:

1. Перша книжка:

Твори Івана Котляревского, Петра Артемовского-Гулака, Евгенія Гребінки.

З портретами, житєписями і поясненями.

2. Друга книжка:

Твори Григория Квітки-Основяненка

в двох томах.

Том 1-вий містить повісти: Салдатский патрет, Маруся Мертвецкий Великдень, Добре роби — добре і буде, Конотопська відьма, От тобі і скарб, Козир-Дівка, Сердешна Оксана. Крім того, як в першій книжці, коротку розвідку про житє і літературну діяльність Квітки та єго портрет і поясненя. — Том 2-ий, як висше.

Ціна кождого тому така: примірник в звичайній оправі 1 К, в гарній 1 К 50 сот. На пересилку почтову треба долучити 30 сот. більше. Висилає ся тільки за попереднім надісланєм гроший або за побранєм почтовим

Адресувати належить:

Канцелярия Товариства „Просьвіта" у Львові,
Ринок ч. 10.

Або:

Книгарня Наукового Тавариства ім. Шевченка у Львові,
ул. Театральна ч. 1.

255—256. Як чоловік боре ся з природою		70 сот.
257. Під морськими хвилями		20 „
258. Громадський суд		20 „
259. Старохристиянські легенди		20 „
262. Вибір Декламаций		50 „
264—265. Історня Московщини		60 „
266—267. Про лучбу ґрунтів		60 „
268. На послухане до Відня		20 „
269. Від чого вмерла Мелася		20 „
270. Перший Горальник		20 „
271. Богданів синок		20 „
274. В глухім куті		20 „
275—276. Перша поміч в наглих припадках		50 „
277—278. Спартак — провідник римских ґлядіяторів		70 „
279. Оферма		20 „
280. Держись землї		20 „
281—282. Гетманьскі Свати		30 „
283. Микола Лисенко		30 „
286. Смерть Тимоша		20 „
287. Як годувати малих дітий?		20 „
288—289. Історня України-Руси		80 „
290. I. Донька і мати. II. На милуване нема силуваня		20 „
291—292. Олексій Попович		45 „
293. Про нові спілки господарскі		25 „
294—295. Страшний Ворог. (Про алькоголь)		50 „
296—7. Календар на р. 1905	1 кор.	— „
298. Порадник торговельний.		40 „
299—300. Боротьба Анґлїйских кольонїй Американьских за волю		70 „
301. О лїченю домашних зьвірят.		50 „
302—303. Огляд україньско-руской народної поезиї	1 кор.	— „
304—305. Дві облоги Львова. Переяславска угода		40 „
308—309. Календар „Просьвіти“ на р. 1906	1 кор.	— „

II. Видавництва, котрі „ПРОСЬВІТА“ закупила або даром дістала.

1. Мала Історня України-Руси (з образками)		10 сот.
2. Поезиї Т. Шевченка в оправі	2 кор.	— „
7. Поезиї В. Маслака	2 „	— „
8. Марко Вовчок ч. II.		50 „
9. Проскура, Юр. Федьковича		10 „
11. Про вивлащене під зелїзниці		60 „
12. Портрет Т. Шевченка	1 кор.	— „
13. Наша Дума (пісни під ноти на хор міш. і муж.)	2 „	50 „
14. Драматичні твори Григ. Бораковского	2 „	60 „
34. Історичні моноґрафії, М. Костомарова	4 кор.	30 „
35. Княжий період Руси-України. Г. Iлозайский ч. I.	3 „	12 „
36. „ „ „ „ ч. II.	3 „	70 „
37. Учебник сьпіву, Ів. Киприян	1 „	— „
39. Богдан Хмельницкий. М. Костомарів, 4 томи	12 „	80 „
45. Люборадскі, повість А. Свидницкого		60 „
53. Юрий Горовенко		80 „
57. Колядн і щедрівки		20 „

58. Велика народописна карта Руси для членів . . .	5 кор.	—	сот.
для нечленів	7 „	—	„
59. Істория Скиту Манявского, дра Целевича . .	2 „	40	„
60. Паньщина, дра Ів. Франка		60	„
62. Пасіка		50	„
63. Сьпіваник, брошурований		80	„
„ оправний	1 кор.	—	„
64. Руска письменність Т. І. (Твори І. Котляревского, Петра Артемовского-Гулака і Евгенія Гребінки):			
звичайна оправа з почтою (вичерпане) . .	1 „	30	„
красна оправа з почтою	1 „	80	„
65. Руска письменність Т. ІІ. (Твори Гр. Квітки ч. 1)			
звичайна оправа 1 кор. — с. з почтою .	1 „	30	„
красна оправа 1 „ 50 „ „ „ .	1 „	80	„
66. Про комасацию ґрунтів, А. Корнеллї		20	„
67. О меліорациях, о. Онишкевича		50	„
68. Нові і перемінні звізди, дра Пулюя:			
на тоншім папери 1 кор. 20, на грубшім папери	1 кор.	40	„
69. Порадник громадский (з почтою)		30	„

III. Молитвеники.

1. Народний молитвеник для дітей VI. вид. а) в звич. оправі		60	„
б) в ліпшій оправі		80	„
2. Великий народний молитвеник в звичайній оправі брошурований: 1 кор. 20 сот., а оправні по 1 кор. 80 сот., 2 кор. 40 сот., на велїновім папері бошурований 1 кор. 40 сот., оправний	3 кор.	20	„

IV. Формулярі.

1. Дневник касовий, одна лїбра		80	„
2. Книга довжників, одна лїбра		80	„
3. Книжочка для позичаючого, 100 прим. . . .	4 кор.	—	„
4. Книжочка вкладкова (щаднича), 100 прим. . .	6 „	—	„
5. Запис або скрипт, лїбра	1 „	—	„
6. Книжка товарова для крамниць, лїбра по		80	„
7. Книжка касова „ „ „ „		80	„
8. Спис членів, лїбра по		80	„
9. Повновласть процесова, одна лїбра	1 кор.	—	„
15. Дневник для кас щаднично-позичкових, лїбра . . .		80	„
16. Протокол діловодства для громад, лїбра по . . .		80	„
17. Грамоти для членів Читалень, 100 прим. . .	4 кор.	—	„
18. Статут „Власна поміч“ з поданєм до Намісництва . .		45	„
19. Позов в справах дрібних, лїбра	1 кор.	—	„
20. Повідомлене до Староства:			
а) про загальні збори з рубрами, лїбра . .	1 „	—	„
б) „ вибір виділу „ „ . .	1 „	—	„